

วิเคราะห์การถอดรหัสความหมายของ “ความเป็นจริง” ของผู้รับสาร
ผ่านสื่อภาพยนตร์อิงเรื่องจริง

ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์การถอดรหัสความหมายของ “ความเป็นจริง” ของผู้รับสาร เพื่อตอบคำถามนำวิจัยข้อที่ 3 ที่ต้องการจะศึกษาว่า ผู้รับสารกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม มีการรับรู้ความหมาย “ความเป็นจริง” จากภาพยนตร์อิงเรื่องจริงแตกต่างกันอย่างไร โดยผู้วิจัยได้อาศัยผลการวิเคราะห์ที่ได้จากประเด็นคำถามนำวิจัยข้อที่ 2 คือ ความหมายของ “ความเป็นจริง” ในภาพยนตร์จากการเข้ารหัส (Encoding) ของผู้สร้างภาพยนตร์ซึ่งได้กล่าวถึงไปแล้วในบทที่ 5 มาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ และอาศัยกรอบแนวคิดเรื่องการถอดรหัสของผู้รับสาร (Decoding) ของ S. Hall และแนวคิดเรื่องกระบวนการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) มาเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์

ทั้งนี้จากภาพยนตร์อิงเรื่องจริงที่ได้ทำการศึกษาทั้งหมด 3 เรื่อง คือ บางระจัน , นางนาก และ 2499 อินทรพาลครองเมือง ผู้วิจัยจะวิเคราะห์การรับรู้ความหมายของผู้รับสารโดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ระดับเปรียบเทียบ คือ

(ก) เปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของผู้รับสารที่มีโลกเชิงสัญลักษณ์แตกต่างกัน

เป็นการเปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารจากภาพยนตร์เรื่อง นางนาก ระหว่างกลุ่มตัวอย่างผู้รับสาร 2 กลุ่ม ได้แก่

- (1) กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์ (environment experience)
- (2) กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นผู้ชมภาพยนตร์ (Mass – mediated experience)

(ข) เปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของผู้รับสารที่มีระดับของการสัมผัสกับความเป็นจริงแตกต่างกัน

เป็นการเปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารต่อประเด็นการนำเสนอ “ความเป็นจริง” ผ่านสื่อภาพยนตร์ โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างผู้รับสาร 3 กลุ่ม ได้แก่

(ก) กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใกล้ชิดหรือเคยอยู่ร่วมสมัยกับแดง ไบรเลย์ (Direct experience)

(ข) กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์ (Environment experience)

(ค) กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นนักประวัติศาสตร์ (Factual experience)

ทั้งนี้การวิเคราะห์การรับรู้ความหมายของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารทั้ง 2 ระดับเปรียบเทียบมีรายละเอียดดังนี้

(ก) เปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของผู้รับสารที่มีโลกเชิงสัญลักษณ์แตกต่างกัน

เป็นการวิเคราะห์การถอดรหัสของผู้รับสารที่มีต่อความหมายของ “ความเป็นจริง” ของผู้สร้างภาพยนตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารทั้งสองกลุ่มต่างมีโลกเชิงสัญลักษณ์แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยอาศัยข้อมูลจากบทที่ 5 คือ “ความหมายโดยนัยของ นางนาก จากการเข้ารหัส (Encoding) ของผู้สร้างภาพยนตร์” เป็นข้อมูลเปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของผู้รับสารทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. นางนากเคยดำรงตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 4
2. การยึดมั่นถือมั่นในความรักของนางนากคือการฝืนกฎธรรมชาติของมนุษย์
3. ฝืนนางนากมีอิทธิฤทธิ์หรือพลังอำนาจบางอย่างที่ทำให้คนมองเห็นตนในรูปคนปกติได้
4. การตายของชาวบ้านอาจเกิดจากภัยธรรมชาติ ไม่ใช่การกระทำของฝืนนางนากโดยตรง
5. ธรรมะทำให้ฝืนนางนากสามารถปล่อยวางจากการยึดมั่นถือมั่นได้ในที่สุด

ซึ่งปรากฏผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 34 แสดงผลการวิเคราะห์การถอดรหัสของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสาร

ความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์	กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์			กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นผู้ชมภาพยนตร์		
	การถอดรหัส			การถอดรหัส		
	เห็นด้วย	ต่อรอง	ปฏิเสธ	เห็นด้วย	ต่อรอง	ปฏิเสธ
1. นางนาคเคียดำรงตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 4	-	-	5	1	-	4
2. การยึดมั่นถือมั่นในความรักของนางนาคคือการฝืนกฎธรรมชาติของมนุษย์	-	-	5	1	2	2
3. ฝืนนางนาคมีอิทธิฤทธิ์หรือพลังอำนาจบางอย่างที่สามารถทำให้คนมองเห็นตนในรูปคนปกติได้	1	-	4	-	3	2
4. การตายของชาวบ้านอาจจะเกิดจากภัยธรรมชาติ ไม่ใช่การกระทำของฝืนนางนาคโดยตรง	1	-	4	3	2	-
5. ธรรมะทำให้ฝืนนางนาคสามารถปล่อยวางจากการยึดมั่นถือมั่นได้ในที่สุด	3	-	2	4	1	-

จากตารางแสดงผลการวิเคราะห์การถอดรหัสของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสาร พบว่าการถอดรหัสของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารทั้งสองกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ

- กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์ จะแสดงความคิดเห็น ปฏิเสธ ความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์เป็นส่วนใหญ่

- กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นผู้ชมภาพยนตร์ จะแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย (polysemy) คือมีทั้ง เห็นด้วย , ต่อรอง และ ปฏิเสธ กับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์

ดังมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์

พบว่า ในการแสดงความคิดเห็น ปฏิเสฐ ความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์นั้น กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมักอ้างอิงเหตุผลจากแหล่งประกอบสร้างตามโลกเชิงสัญลักษณ์ของตน โดยเหตุผลที่ใช้อ้างอิงนั้นมาจาก 2 แหล่งประกอบสร้างด้วยกัน คือ

(1.1) สื่อภาพยนตร์เรื่อง “แม่นาคพระโขนง” ในแบบฉบับเดิม ซึ่งพบว่า ในชุมชนวัดมหาบุศย์มักจะมีการนำภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนงในแบบฉบับเดิมมาฉายที่ศาลแม่นาคพระโขนงอยู่บ่อยครั้ง โดยมักอ้างอิงถึงภาพยนตร์เรื่อง “แม่นาคพระโขนง” ฉบับที่สร้างในปี พ.ศ. 2502 ซึ่งมี “เสน่ห์ โกมารชุน” เป็นผู้สร้างภาพยนตร์ และมี “ปรีญา รุ่งเรือง” แสดงเป็นแม่นาค อันเป็นภาพยนตร์ฉบับที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงและเป็นที่ยุ้จักของคนทั่วไปในยุคอดีต

(1.2) คำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาของบุคคลในชุมชนวัดมหาบุศย์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่อันเป็นที่มาของตำนานแม่นาคพระโขนง เช่น คำบอกเล่าจากเจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์ เป็นต้น

ทั้งนี้การอ้างอิงจากแหล่งประกอบสร้างดังกล่าวเป็นเหตุผลสำคัญที่สร้างความชอบธรรมให้กับ “ความเป็นจริงของแม่นาค” อันมีผลนำไปสู่การเปรียบเทียบระหว่างความหมายของ “แม่นาค” และ “นางนาก” ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารส่วนใหญ่เห็นว่า “นางนาก” ไม่มีความสอดคล้องกับ “แม่นาค” เนื่องจากมีความหมายที่แตกต่างไปจากการรับรู้เดิมของตนหลายประการ อันได้แก่

- ก. รูปลักษณ์และยุคสมัยของ “นางนาก”
- ข. ความรักของนางนาก
- ค. การปรากฏตัวของผีนางนาก
- ง. ความดุร้ายของผีนางนาก

ก. รูปลักษณ์และยุคสมัยของ “นางนาก”

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเห็นว่า ผู้สร้างภาพยนตร์สร้างรูปลักษณ์และยุคสมัยของนางนากไม่ตรงกับความเป็นจริงตามที่ตนเคยรับรู้มา โดยส่วนใหญ่จะระบุตรงกันว่า รูปลักษณ์ของนางนากที่ถูกต้องควรเป็นผู้หญิงผมยาว ห่มสไบ และนางนากไม่ใช่คนในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตามที่นำเสนอในภาพยนตร์ แต่เป็นคนสมัยกรุงศรีอยุธยา อีกทั้งฐานะของนางนากก็ไม่ได้เป็นคนฐานะยากจนแต่อย่างใด

“คนที่เล่นเป็นแม่นาคเรื่องใหม่ ชื่อทรายไข่ม้อย เขาไว้ผมสั้น ไม่เหมาะ ไม่ใช่เลย ย่านาคผมเขาต้องยาว ไม่มีหรือผมสั้น แล้วแม่นาคจริง ๆ เขาต้องหน้าดู ตาดู อย่างหนังที่ปรีชาเล่นนั่นแหละ เขามาถ่ายหนังกันที่นี้ อันนั้นเขาเล่นหน้าดู ตาดูมาก อย่างนี้เหมือนแม่นาค หนังใหม่นี้เขาไปถ่ายกันที่อื่น ที่ทรายเล่น ไม่มีควมดูเลย ไม่เข้าท่า ไม่ชอบเลย” (ป้าวรรณ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“ในหนังที่เขาสร้างว่าย่านาคเป็นคนสมัยรัตนโกสินทร์ ไม่จริงหรือครับ ที่ได้คุยกับเจ้าอาวาสองค์ก่อนที่มรณภาพไป (หมายถึง พระครูพิทักษ์ถาวรคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์ – ผู้วิจัย) ตามประวัติย่านาคเขามาเนี่ย ย่านาคน่าจะเป็นคนปลายอยุธยา เพราะว่าปู่เขาเป็นทหารสมัยอยุธยา ย่านาคก็ต้องเป็นคนสมัยอยุธยา นี่คือที่ผมได้คุยกับเจ้าอาวาสองค์ก่อนนะ ผมว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น แล้วที่เขาสร้างคือเป็นคนจนทำนา อันนั้นก็ผิด ประวัติของเขามาเนี่ย ย่านาคเป็นลูกสาวพวกพระยา พวกที่เขาทำงานหลวงนะ” (ลุงชาญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

ข. ความรักของนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเห็นว่า ความรักของนางนากเป็นความรักที่เกิดจากความหึงหวงในตัวผู้เป็นสามี คือ นายมาก จึงเป็นความรักที่มีทั้งความดุร้ายและความอาฆาตแค้น ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารไม่มีการตีความว่าเป็นความรักที่เป็นการยึดมั่นถือมั่นด้วยการฝืนกฎธรรมชาติของมนุษย์ตามความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์

“ที่ย่านาคเขาหลอก เขาหลอกด้วยแรงรัก แรงหึง อย่างหนังเสน่ห์เขาสร้างได้แบบเนียบดีหนังใหม่ดูแล้วไม่ราบรื่น” (ลุงชาญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“แต่ก่อนนี้ที่ป่าฟิงมา ย่านาคดูเพราะว่าหวงผัวมาก เพราะว่าผู้ชายสมัยก่อนเขาเจ้าชู้ พอ ย่านาคตายแล้ว ก็ไม่ยอมไปเกิดใหม่ เพราะจะรอผัว” (ป่าวรรณ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“เรื่องของย่านาคที่เป็นตำนานเล่าขานกันมากก็คือ ความดูร้ายนี่เอง ดูร้ายได้ยาวนานที่สุด ไม่ยอมใครทั้งนั้น ต่อให้มีวิชาเก่งกล้าขนาดไหน สาเหตุใหญ่ก็มาจากความรักที่มีต่อสามี แต่หนึ่งเขามีการเสริมแต่งไป บางอันก็ตัดออก เรื่องนี้ที่ทรายเล่นมันเลยกลายเป็นเรื่อง ความรักหวาน ๆ ไปเฉย ๆ” (เพ็ญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

ค. การปรากฏตัวของผีนางนาค

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเห็นว่า การแสดงภาพการปรากฏตัวของผีนางนาค จะต้องทำให้เห็นภาพที่มีความน่ากลัวและแสดงพฤติกรรมที่ผิดไปจากคนปกติ เช่น การแสดงให้เห็นภาพใบหน้าและร่างกายที่เน่าเฟะ การมีกลิ่นเน่าเหม็นเหมือนซากศพ การแลบลิ้นยาว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่า ในความน่ากลัวของผีนางนาคในภาพยนตร์นั้น จำเป็นต้อง นำเสนอควบคู่กับความตลกขบขันด้วยทุกครั้ง เพื่อสร้างสีสันให้กับเรื่องราวของผีนางนาค

“หนังสมัยก่อนวิญญานย่านาคตามไปที่อยุธยาเลย คือปู่มากไปเป็นทหารที่อยุธยา ปู มากได้กลิ่นเหมือนอะไรเน่า ๆ เหมือนหนูตาย ก็ปรากฏว่าย่านาคไปนอนด้วยในป่า...ผีก็ ต้องน่ากลัว ตาต้องถลนออกมาลิ้นห้อยหน้าและ แบบนี้ถึงจะน่ากลัวในแบบผี”(ยายเดือน , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“หนังที่เอามาสร้างใหม่ มันไม่ค่อยเข้าหลักการ มันไม่มีความน่ากลัวอยู่เลย คือมันไม่ เหมือนหนังของเสน่ห์ที่เขาสร้าง ยุคนั้นมีปรีชา รุ่งเรือง กับ สุรสิทธิ์ เล่น อันนั้นเขาสร้าง แล้วเรารู้สึกว่ามันมีความน่ากลัว มันมีบรรยากาศว่า เพราะว่ามันมีการหลอกหลอนไป คือมีเห็นผีแม่น้ำตาถลน ลิ้นยาว อะไรอย่างนี้ อย่างเช่น ของเขามีตอนที่ตาแป๊ะพาย เรือมาตอนเย็น ๆ นะ แล้วต้องผ่านบ้านย่านาค ตาแป๊ะในใจก็คิดว่าต้องเจอ ก็เจอจริง ๆ คือเจอย่านาคหลอก ก็ตกใจกลัว พายเรือหนี ทำเป็นภาพเร็ว ๆ คนก็ซำกั้น คือหนัง ที่เขาสร้างกันมามันต้องมีการหลอกหลอน มีหน้าและ มีทำให้ตกใจกลัว แล้วก็ต้องมีตลก ด้วย อย่างนี้ถึงจะสนุก ผมว่าหนังที่เสน่ห์เขาสร้าง อันนั้นจะเข้าเค้ามากกว่า” (ลุงชาญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

ง. ความดุร้ายของผีนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเห็นว่า การแสดงให้เห็นภาพการกระทำที่มีความโหดร้ายและรุนแรงเป็นสิ่งสำคัญที่สื่อความหมายของความดุร้ายของผีนางนากได้อย่างชัดเจนที่สุด เช่น การแสดงให้เห็นภาพผีนางนากบีบคอคนตาย การแสดงให้เห็นภาพผีนางนากปรากฏตัวในลักษณะเป็นซากศพลอกหลอนผู้คน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินว่า “ผีนางนาก” ตามความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์นั้นไม่ใช่ “ผีแม่นาค” เพราะขาดความดุร้ายนั่นเอง

“...อย่างตอนที่นายอำเภอที่เป็นเพื่อนของนายมากตาย ก็แทบไม่มีเลยในหนังเรื่องนี้ คือไม่ได้บอกว่าตายเพราะอะไร เขาไม่ได้ชี้เลยว่าความดุร้ายของย่าคือยังไง แต่สมัยก่อนหนังของปรียามี นายอำเภอคนนี้ รู้ได้ทันทีเลยว่าตายเพราะอะไร ตายยังไง” (เพ็ญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“เรื่องเก่าที่เขาสร้างคือ ย่านาคไม่อยากจะให้ปู่มากรู้ว่าตัวเองตายไปแล้ว ถ้าคนไหนไปบอกย่านาคก็จะตามไปอาละวาด คือไปลอกหลอนให้กลัว หนังใหม่ไม่เห็นมีลอกหลอนอาละวาด” (ยายเดือน , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“สมัยก่อน คนเขาเชื่อกันมากก็คือ คนที่ตายทั้งกลมจะเป็นผีดู แล้วพอย่านาคตาย เขาเอาศพไปฝังที่ชายคลองที่สมัยก่อนจะมีต้นตะเคียนขึ้นอยู่ริมคลองเป็นดงตะเคียนเลย บังเอิญว่าเขาเอาย่านาคมาฝังที่ต้นตะเคียนคู่ ซึ่งต้นตะเคียนเขาก็เชื่อกันอยู่แล้วว่าเฮี้ยน คราวนี้ก็เลยยิ่งแรงกันใหญ่ แต่ในหนังใหม่เขาไม่มีความดุหรือแสดงความเฮี้ยนของย่านาค ” (ลุงชาญ , สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545)

อย่างไรก็ตาม แม้การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารส่วนใหญ่จะปฏิเสธความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ แต่ในขณะเดียวกันก็พบว่า ในประเด็นเกี่ยวกับการยุติของผีนางนากนั้น กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารส่วนหนึ่งกลับมีความคิดเห็นที่คล้อยตามหรือเห็นด้วยกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นความหมายที่สอดคล้องกับตำนานเล่าขานของผีแม่นาคที่เล่าสืบต่อกันมาในชุมชนว่า ผู้ที่มาปราบผีนางนากคือสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) แห่งวัดพรหมรังษี

“ส่วนจริงในหนังใหม่มันก็มี คือการที่มีการสยบวิญญาณของย่าได้ ก็คือสมเด็จพระพุฒาจารย์โตได้เจาะเอากะโหลกหน้ามากไป เราารู้สึกว่ามันจริง เพราะหลายคนก็ดูก็พูดว่าไม่ผิดเพี้ยน” (เพ็ญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

(2) การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นผู้ชมภาพยนตร์

พบว่า ในการแสดงความคิดเห็นอันหลากหลายทั้งที่เห็นด้วย , ต่อรอง และปฏิเสธกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์นั้น กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมักอ้างอิงเหตุผลจากแหล่งประกอบสร้างต่าง ๆ ตามโลกเชิงสัญลักษณ์ของตน โดยเหตุผลที่ใช้อ้างอิงนั้นมาจาก 3 แหล่งประกอบสร้างด้วยกัน คือ

(2.1) สื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์เรื่อง “แม่นาค” ซึ่งเคยได้รับชมมาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็ก หนังสือหรือบทความต่าง ๆ ที่นำเสนอเรื่องราวของตำนานแม่นาคพระโขนง เป็นต้น รวมไปถึงสื่อบุคคลด้วย เช่น คุณยายเคยเล่าให้ฟัง

(2.2) ต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ซึ่งทำให้กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเข้าใจเกี่ยวกับภาพยนตร์และประวัติศาสตร์ เช่น ความเข้าใจว่าภาพยนตร์มีไว้เรื่องจริง แต่เป็นการประกอบสร้างของผู้สร้างภาพยนตร์ ความเข้าใจในบริบททางสังคมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย เป็นต้น

(2.3) ความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเอง เช่น ความเชื่อต่อประเด็นเรื่องผี วิญญาณ ความเชื่อต่อประเด็นเรื่องความรัก เป็นต้น รวมถึงการมีประสบการณ์ตรงกับโลกแห่งความเป็นจริงของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารด้วย เช่น ประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับผี วิญญาณ เป็นต้น

ซึ่งการอ้างอิงจากแหล่งประกอบสร้างดังกล่าวทำให้เกิดความชอบธรรมต่อการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “ความเป็นจริงของนางนาค” ได้อย่างหลากหลายโดยไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบกับ “ความเป็นจริงของแม่นาค” เพียงอย่างเดียว อันเป็นลักษณะที่มีความแตกต่างไปจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์ ดังนี้

- (i) การแสดงความคิดเห็นที่เห็นด้วยกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์
- (ii) การแสดงความคิดเห็นที่ต่อรองความหมายกับผู้สร้างภาพยนตร์
- (iii) การแสดงความคิดเห็นที่ปฏิเสธความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์

(i) การแสดงความคิดเห็นที่เห็นด้วยกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ ได้แก่

- ก. รูปลักษณ์และยุคสมัยของนางนาก
- ข. ความรักของนางนาก
- ค. ความน่ากลัวของผีนางนาก
- ง. การยุติของผีนางนาก

ก. รูปลักษณ์และยุคสมัยของนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า การประกอบสร้างภาพของนางนากให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมในยุคอดีต เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามและเชื่อถือในตัวตนของนางนากได้

“คือเราดูจากภาพ เราเกิดความรู้สึกว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องในอดีต เพราะความรู้เก่าของเรา จากที่เคยอ่านหนังสือ เราก็รู้ว่าคนโบราณเขาจะแต่งกายอย่างไร อยู่บ้านอย่างไร พอเราเห็นนางนากผมสั้น กินหมาก นุ่งโจงกระเบน เราก็รู้สึกว่ามันเป็นไปได้ เราคิดว่าคนสร้างเขาคงอยากนำเสนอให้เราเห็นว่า นางนากจริง ๆ ก็คือคนสมัยโบราณนั่นเอง” (พลวัตร กิจขจร , สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2545)

ข. ความรักของนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า ความรักของนางนากคือความรักของผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่งที่มีต่อสามีและเป็นตัวผลักดันให้นางนากไม่ยอมตาย โดยอ้างอิงมาจากความคิดเห็นและทัศนคติของตนต่อความเชื่อเรื่องความรัก ซึ่งเป็นความหมายที่สอดคล้องกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์

“เรื่องนางนาก็เป็นเรื่องความรักของผู้หญิงคนหนึ่งที่มีต่อสามี ไม่ได้เป็นเรื่องหึงหวงอะไร การที่นางนากไม่ยอมตายก็เพราะเขารักมาก ทำให้อยากกลับมาอยู่กับสามี คือเราเชื่อว่า พลังของความรักมันทำได้ทุกอย่าง” (พัชรา นนทรีย์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545)

ค. ความน่ากลัวของผีนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า ความน่ากลัวของผีนางนาก ไม่จำเป็นต้องนำเสนอให้เห็นภาพการกระทำที่โหดร้ายและรุนแรง เช่น การบีบคอ แต่สามารถนำเสนอผ่านภาพบรรยากาศที่สร้างความรู้สึกให้น่ากลัวได้ เช่น ลมพัดแรง ประตูหน้าต่างเปิดเอง ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่อ้างอิงจากประสบการณ์ตรงของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเอง

“ในเรื่องนี้เราไม่เห็นภาพวิญญูณนางนากบีบคอใคร แต่เรารู้สึกว่านางนากฆ่าคน อย่างฉากยายเอิบตาย เรารู้ว่าเป็นนางนากฆ่าตาย แต่เห็นแค่ว่ามีลมพัด เห็นประตูเปิดออก มีฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ซึ่งในความเป็นผีแบบนี้มันทำให้เรารู้สึกเชื่อได้มากกว่าจะเป็นผีมาบีบคอคนจะ ๆ แต่เราจะรู้สึกว่า ถ้ามีหมาหอน มีลมพัด นั่นแหละคือผี” (ภัทราวดี แสงเมือง, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545)

ง. การยุติของผีนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า การนำเสนอของภาพยนตร์ในตอนท้ายด้วยการให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) มาเป็นผู้ปราบผีนางนากนั้น สร้างความชอบธรรมให้กับตนเองต่อความเชื่อเรื่องนางนากได้ดีกว่าที่จะให้หมอผีมาเป็นผู้ปราบผีนางนาก ทั้งนี้เพราะมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและทัศนคติของตนต่อความเชื่อทางพุทธศาสนา เช่น การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการเกิด แก่ เจ็บตาย เป็นต้น

“เรารู้สึกว่า นางนากในเรื่องนี้เขารู้ตัวว่าทำผิด เขารู้เรื่องทำดี ทำชั่ว ไม่ใช่ไม่รู้เรื่อง เพียงแต่ว่าทำยที่สุดแล้ว เขาจะรู้ได้ด้วยตัวเอง เมื่อถึงตอนที่สมเด็จพระโตมาสนทนาธรรมให้ฟัง เขาก็จะเข้าใจ เขาจึงยอมจากไปโดยดี ซึ่งไม่ใช่กลัว แต่เพราะเขาเข้าใจเรื่องเกิด แก่ เจ็บตาย” (เสียงฝน รัตนพรหม, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545)

“เรื่องนางนากฉบับนี้เป็นเรื่องของผีกับพระ มันทำให้เราเข้าใจได้ว่า ถึงที่สุดแล้ว ผีนางนากก็หนีไม่พ้นเรื่องของรัฐสงสาร คิดว่าเรื่องจบแบบนี้ดีกว่าจบในแบบเดิมที่มีการจับวิญญาณลงหม้อถ่วงน้ำ คือดูน่าเชื่อถือมากกว่า” (ภัทราวดี แสงเมือง , สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545)

(ii) การแสดงความคิดเห็นที่ต่อรองความหมายกับผู้สร้างภาพยนตร์

- ก. ความรักของนางนาก
- ข. การปรากฏตัวของผีนางนาก
- ค. ความน่ากลัวของผีนางนาก
- ง. การยุติของผีนางนาก

ก. ความรักของนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเห็นสอดคล้องกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ว่า ความรักของนางนากเป็นความรักอมตะของผู้หญิงคนหนึ่งที่มีต่อสามี แต่ต่อรองว่าผู้สร้างภาพยนตร์นำเสนอความรักของนางนากในลักษณะที่มากเกินไปและดูมีความน่ากลัว

“เราจะรู้สึกว่านางนากเขาอยู่ในสังคมแบบสมัยก่อน เขาก็อาจจะเป็นไปได้ที่ว่าจะรักสามีเขาขนาดนั้น แต่เพราะเราเป็นคนในยุคสมัยนี้ เวลาเราดูก็เลยรู้สึกว่าความรักที่เขามีต่อสามีมันดูมากเกินไป คือเรารู้สึกว่าผู้สร้างเขาใส่เรื่องความรักของนางนากจนเวอร์มากเกินไป” (ภัทราวดี แสงเมือง , สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545)

“เราก็มองว่ามันเป็นเรื่องของความรักอมตะนะ คือรักที่ยึดมั่นกับสามีคนเดียว แต่เป็นความรักแบบน่ากลัว คือดูมันเป็นการกระทำที่โหดร้ายที่พอนางนากไม่พอใจอะไรก็จะขัดขวาง อย่างที่ไม่ยอมให้นายมากออกจากบ้านไปเจอเพื่อนบ้าน คือเป็นความรักที่ยึดมั่นใช่ แต่ในแบบที่น่ากลัว” (เพชรรัตน์ โชติกาญจนเรือง , สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545)

ข. การปรากฏตัวของผีนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเห็นสอดคล้องกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ว่า ผีนางนากสามารถปรากฏตัวเป็นคนปกติได้ แต่ต้องรอว่าเป็นการปรากฏตัวให้เห็นได้เฉพาะนายมากผู้เป็นสามีเท่านั้น เพราะนายมากเป็นผู้ที่ผีนางนากผูกพันมากที่สุด

“คนอื่น ๆ เขาคงไม่ได้เห็นอย่างที่นายมากเห็น เราเชื่อว่า คนที่เห็นนางนากเป็นคนคงเป็นนายมากคนเดียว เพราะเป็นคนที่ผูกพันด้วย มีก็คงอยากจะสร้างภาพให้เห็นอะไรก็ได้ให้คนนั้นเชื่อ ซึ่งถ้าเป็นกรณีนี้ก็คิดว่าเป็นเรื่องสมเหตุสมผลดีที่คนสร้างเขาจะสื่อออกมาอย่างนี้” (พัชรา นนทริย์ , สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545)

“มันไม่น่าเป็นไปได้นะ เพราะกลางวันผีไม่มีหรอก แต่ถ้าคนสร้างเขาต้องการบอกว่า ผีนางนากอยู่ ณ บ้านนั้นเท่านั้น อย่างนี้พอรับได้ คือถ้าทำให้เป็นคนเฉพาะให้สามีตัวเองเห็น อันนี้พอเชื่อได้” (เพชรรัตน์ โชติกาญจนเรือง , สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545)

ค. ความน่ากลัวของผีนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารมีความเห็นสอดคล้องกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ว่า เรื่องราวของผีนางนากในภาพยนตร์มีความน่ากลัว แต่ไม่ใช่เกิดจากความน่ากลัวของภาพผีนางนากเอง แต่เป็นความน่ากลัวจากการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมด้วยเทคนิคของสื่อภาพยนตร์มากกว่า

“ในความรู้สึกของเรา หนังผีมันต้องสยองขวัญ มันต้องสามารถทำให้เรารู้สึกขนลุก คือมันต้องเห็นเป็นผี เป็นวิญญาณ มันถึงจะน่ากลัวแบบหนังผีจริง ๆ แต่หนังนางนากมันเป็นเหมือนบรรยากาศมากกว่าที่ทำให้น่ากลัว แล้วเขาพยายามใช้ความสมจริง หรือใช้มุมกล้องมาทำให้เรารู้สึกว่ามันน่ากลัว อย่างเช่น ตอนทำพิธีศพของนางนาก มีมัดตราสังข์ มีหวีมม อะไรแบบนั้น เรารู้สึกว่ามันน่ากลัว ก็ใช่ แต่มันไม่สร้างความสยองขวัญ” (เพชรรัตน์ โชติกาญจนเรือง , สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545)

“ถ้าไม่เปรียบเทียบกับของเก่า ก็คิดว่าโอเค คือของเก่าเขาทำไว้ดูน่ากลัวกว่านี้ แต่ถ้าเป็นแบบของใหม่ คือคนดูจะไม่เห็นจากบ๊อบคอป แค่เห็นลมพัด ไม่ต้องเห็นเป็นฉากสัก

จะ ๗ แต่เห็นเป็นหน้าตาตื่นตระหนก ตาเหลือกด้วยความกลัวของผู้ที่ถูกกระทำ แค่นี้ก็
 สื่อได้ว่ามันมีความน่ากลัว ไม่จำเป็นต้องเห็นเป็นการฆ่ากัน ซึ่งหนังเขาทำได้เป็นสากล
 มากกว่าของเก่า” (พัชรา นนทรีย์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545)

ง. การยุติของผีนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า การสร้างจุดจบของผีนางนากตามความหมายของ
 ผู้สร้างภาพยนตร์ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ตนเคยรับรู้มาในอดีต แต่ก็ยอมรับว่า การที่ผู้
 สร้างภาพยนตร์อ้างอิงให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) เป็นผู้มาปราบผีนางนาก ทำให้ตนมีความ
 เชื่อสอดคล้องกับความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ได้เช่นกัน

“เราไม่เคยรู้มาก่อนว่าสมเด็จพระโตเป็นผู้สยบวิญญาณนางนาก มันเหมือนเรื่องแปลกใน
 ความคิดของเรา เพราะในสิ่งที่เราเคยรู้มาคือ จุดจบแม่น้ำจะถูกจับใส่หม้อถ่วงน้ำ แต่
 หนังใหม่เป็นพระเกจิอาจารย์ชื่อดังมาปราบ แต่เรารู้ว่าท่านเป็นเกจิอาจารย์ระดับ
 ประเทศ ก็ทำให้เกิดความเชื่อได้ว่า อาจจะเป็นวิธีนี้ได้ คืออาจเป็นเพราะว่าความเชื่อใน
 พระอาจารย์เกจิชื่อดัง เลยทำให้เราเชื่อ” (เพชรรัตน์ โชติกาญจนเรือง, สัมภาษณ์ 24
 กรกฎาคม 2545)

(iii) การแสดงความคิดเห็นที่ปฏิเสธความหมายของผู้สร้างภาพยนตร์ ได้แก่

- ก. รูปลักษณ์และยุคสมัยของนางนาก
- ข. ความรักของนางนาก
- ค. การปรากฏตัวของผีนางนาก

ก. รูปลักษณ์และยุคสมัยของนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า การที่ผู้สร้างภาพยนตร์พยายามประกอบสร้างรูป
 ลักษณะและยุคสมัยของนางนากให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมในยุคอดีต ไม่สามารถ
 สร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ตนได้ เพราะการมีต้นทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับภาพยนตร์ ทำให้เข้าใจ
 ว่า ภาพยนตร์ไม่ใช่เรื่องจริงแต่เป็นการประกอบสร้างขึ้นโดยผู้สร้างภาพยนตร์เอง นอกจากนี้ยัง

เห็นว่า ความเป็นจริงของนางนากไม่สอดคล้องกับการรับรู้เดิมของตนตามที่เคยรับรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ มาในอดีตด้วย

“ผู้สร้างเขาพยายามทำให้เราเห็นว่านางนากเป็นคนสมัยโบราณ แต่เราก็ไม่ได้เชื่ออะไรตรงนี้มากมาย คือรู้แต่ว่านางนากเป็นคนในยุคอดีต โดยเราดูจากเสื้อผ้าที่เขาแต่ง เนื้อผ้าจะเป็นสีเดียว ทึม ๆ ซีด ๆ เป็นแบบผ้ายุคเก่า ๆ ซึ่งเราก็ไม่ได้สนใจเท่าไรว่านางนากจะเป็นคนในยุคไหน เพราะเราก็มีพื้นฐานเรื่องราวของนางนากมาก่อนแล้ว คือเรารู้มาจากสื่ออื่น ๆ ว่า สมัยก่อนคนโบราณเขาต้องแต่งตัวทำนองนี้ ส่วนเรื่องนางนากเราก็เคยดูจากหนังจากละครตอนที่เรายังเด็ก ๆ เราดูแล้วมันก็ฝังมาแล้วว่านางนากต้องเป็นอย่างไรในตอนนี้ ทั้ง ๆ ที่เรื่องจริงเราก็ไม่เคยรู้หรอกว่ามันเป็นยังไง แต่เราก็เชื่อในแบบเก่ามากกว่าของใหม่ที่เขาส่ง เราไม่เชื่อหรือกลัวว่านางนากจะเป็นคนในยุคสมัยรัชกาลที่ 4” (พัชรา นนทรีย์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545)

“เราไม่คิดว่าเรื่องนางนากอย่างในหนังจะมีจริง คิดว่ามันเป็นแค่ละครมากกว่า คือหนังก็คือหนัง ไม่คิดว่าเป็นเรื่องจริงอย่างที่เขาส่ง แต่ในความเป็นนางนาก เราก็ได้รู้เรื่อง ได้ยินได้ฟังมาจากที่คนเขาเล่าต่อ ๆ กันมาตั้งแต่เด็ก ๆ ถ้าสำหรับตัวนางนากแล้ว เราจะเชื่อในแบบที่เราเคยได้ยินได้ฟังมากกว่าที่จะเชื่อในแบบที่หนังส่ง” (เสียงฝน รัตนพรหม, สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545)

ข. ความรักของนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า ความรักของนางนากซึ่งเป็นความรักระหว่าง “คนกับผี” เป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นและทัศนคติของตนที่เชื่อว่าคนกับผีไม่สามารถรักกันหรืออยู่รวมกันได้

“เรื่องความรักของนางนากในเรื่องนี้เราไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะผมเชื่อว่าคนเราเมื่อตายไปแล้วมันต้องอยู่กับคนละภพคนละโลก ผีจะอยู่กับคนในโลกแห่งความเป็นจริงไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ เราไม่เห็นว่ามันเป็นเรื่องความรัก คิดว่ามันเป็นเรื่องอื่นมากกว่า เช่นเป็นความหึงหวงของผีนางนาก การที่เขาอยู่กับสามีเราไม่รู้สึกรู้ว่าเพราะเขารักสามีของเขาจริง ๆ เพราะเราไม่รู้สึกรู้ว่าความรักของผีกับคนมันเป็นความรักที่สวยงาม มันเป็นเรื่องน่ากลัวมากกว่า

คนรอบข้างก็กลัว พอสามีรู้ว่าเขาตายไปแล้ว สามีก็กลัวเหมือนกัน ตรงนี้เราเลยไม่เชื่อ”
(พลวัตร กิจขจร , สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2545)

ค. การปรากฏตัวของผีนางนาก

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเห็นว่า การสร้างภาพให้ผีนางนากปรากฏตัวเป็นคนปกติ เป็นการประกอบสร้างของผู้สร้างภาพยนตร์เอง โดยไม่เชื่อว่า ผีนางนากจะมีเหตุผลของการปรากฏตัวเป็นคนปกติเพื่อให้นายมากผู้เป็นสามีเชื่อว่าตนยังไม่ตาย

“เราไม่คิดว่านางนากเธอจะมีเหตุผลอะไรขนาดนั้นที่จะปรากฏตัวเป็นคนปกติเพื่อที่จะให้สามีเชื่อว่าเธอยังไม่ตาย ไม่คิดว่าจะเป็นอย่างนี้ คือเราคิดว่าเป็นการใส่เหตุผลของผู้สร้างหนังเองมากกว่า” (ภัทราวดี แสงเมือง , สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545)

(ข) เปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของผู้รับสารที่มีระดับของการสัมผัสกับความเป็นจริงแตกต่างกัน

เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประเด็นการนำเสนอ “ความเป็นจริง” ผ่านสื่อภาพยนตร์ ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่มีระดับการสัมผัสกับความเป็นจริงแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้รับสารออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

- (i) ความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายของผู้สร้างภาพยนตร์
- (ii) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอของผู้สร้างภาพยนตร์
- (iii) ความคิดเห็นในมุมมองที่สะท้อนจากลักษณะเฉพาะกลุ่ม

โดยผลการวิเคราะห์ พบว่า

- กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใกล้ชิดหรือเคยอยู่ร่วมสมัยกับแดง ไบรด์ และกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์ จะแสดงความคิดเห็นใน มุมมองด้านลบ ต่อการนำเสนอ “ความเป็นจริง” ผ่านสื่อภาพยนตร์

- กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นนักประวัติศาสตร์ จะแสดงความคิดเห็นในมุมมองที่ยอมรับ ต่อการนำเสนอ "ความเป็นจริง" ผ่านสื่อภาพยนตร์

ดังมีรายละเอียดดังนี้

(1) การแสดงความคิดเห็นในมุมมองด้านลบของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ใกล้ชิดหรือเคยอยู่ร่วมสมัยกับแดง ไบรลีย์ (Direct experience) ได้แก่

- (1.1) ความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายของผู้สร้างภาพยนตร์
- (1.2) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอของผู้สร้างภาพยนตร์
- (1.3) ความคิดเห็นในมุมมองที่สะท้อนจากลักษณะเฉพาะกลุ่ม

(1.1) ความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายของผู้สร้างภาพยนตร์

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความคิดเห็นว่า การนำเสนอเรื่องราวของ "แดง ไบรลีย์" ผ่านสื่อภาพยนตร์นั้น ผู้สร้างภาพยนตร์มุ่งเน้นการแต่งเติมเรื่องราวมากเกินไปโดยอาศัยชื่อของบุคคลที่มีตัวตนจริงมาเป็นสิ่งอ้างอิง "ความเป็นจริง" ของเรื่องราวในภาพยนตร์ และเห็นว่าการนำเสนอเรื่องราวที่ผิดไปจากข้อเท็จจริงอาจสร้างความเข้าใจผิดให้แก่ผู้ชมได้

"ก่อนที่จะเราจะสร้างเรื่องนี้ เราสร้างกระแสว่าเป็นเรื่องจริงของวัยรุ่นในยุคนี้ แต่ผมดูแล้วมันผิดข้อเท็จจริงทั้งหมด มันเป็นการแต่งเรื่องขึ้นมาเอง แต่เอาชื่อคนที่มีตัวตนจริงมาเป็นชื่อตัวละครในหนัง โดยเขาแต่งให้มันผิดหลักความเป็นจริง คือไม่กล้าถ่ายทอว่า ชีวิตจริง ๆ ของเด็กวัยรุ่นในยุคนี้เป็นยังไง...ดูแล้วไม่ค่อยพอใจอย่างมาก บางตอนแสดงว่าวัยรุ่นยุคนั้นไม่มีศีลธรรม ไม่มีคุณธรรม เช่น ฉากที่แดง ไบรลีย์กำลังบวช แล้วมีการยิงกัน ซ้ำกันคือพูดง่าย ๆ เราเป็นคนไทยนับถือศาสนาพุทธ แต่สิ่งนั้นมันไม่ค่อยเกิดขึ้นในสังคมไทยไม่ว่ายุคไหน คนกำลังบวช เราจะไม่ฆ่าเขา ทำร้ายขัดขวาง คนสมัยก่อนจะไม่มีอยู่แล้วคือพวกผมในยุคสมัยนั้น แม้จะเกเร แต่เราก็เป็นแค่วัยรุ่น คือเรากล้า ๆ ว่าเป็นวัยรุ่นยุคหนึ่ง เป็นช่วงหนึ่งของชีวิต เป็นความคึกคะนอง เป็นความสนุกสนาน ไม่ใช่เป็นสันดาน เราจะมีการศึกษากันทุกคน" (เดชชัย ฤชดาวิเศกศักดิ์, สัมภาษณ์ 27 เมษายน 2545)

“ถ้าเขาจะบอกว่าใครทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มันก็ไม่ใช่ออย่างนั้น เพราะแดงเขาไม่ได้ตาย เพราะเขาทำชั่ว เขาตายเพราะรถชน เพราะเพื่อนเขาใจ มันไม่เกี่ยวกันเลย แต่ในหนังสือเขาให้แดงตายเพราะรถคว่ำ เขาบอกต้องการทำให้เหมือนเจมส์ดีน เพราะเจมส์ดีนเขารถคว่ำตาย” (วัลภา ณ สงขลา , สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2545)

(1.2) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอของผู้สร้างภาพยนตร์

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความเห็นว่า ผู้สร้างภาพยนตร์นำเสนอ “ภาพตัวแทน” (representation) ในภาพยนตร์เรื่อง 2499 อันธพาลครองเมือง ในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับ “ความเป็นจริง” ที่ตนเองเคยมีประสบการณ์โดยตรง ได้แก่ ความไม่สอดคล้องของตัวละครกับบุคคลจริง เช่น การนำเสนอว่าแดง ไบร่เลยไม่สามารถบวชให้แม่ได้ การนำเสนอว่า มารดาของแดงมีอาชีพเป็นโสเภณี เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริง และความไม่สอดคล้องกับบรรยากาศของยุคสมัย เช่น การแต่งกายของวัยรุ่นในยุคนั้น เป็นต้น

“เรื่องจริงไม่เป็นอย่างในหนัง หนังสือไม่ตรงกับความเป็นจริง แดงบวชก็บวชธรรมดา ซึ่งเขาก็บวชได้สำเร็จจนกระทั่งเป็นพระ ไม่มีใครมาก่อกวน” (เดชชัย กฤษดาวิเศกศักดิ์ , สัมภาษณ์ 27 เมษายน 2545)

“เอาง่าย ๆ ทรงผม ครูว คัท หรือ แฟลท์ท้อป ที่เราเรียกว่า ทรงลานบิน นั้นมันหายไปไหน กางเกงทรงฮ็อกกิ้งที่ต้องพับ นสพ. รายวันหน้าใหญ่ให้เหลือขนาดฝ่ามือแล้วมัดใส่กระเป๋าช้างและหลังเพื่อเสริมให้มันพองได้รูป ทำไม่ไม่เห็นมีใครสวมใส่ แล้วที่ตึกกันที่ถนนสิบล้านห้างนั้น กลุ่มนักเรียนโรงเรียนอานวยศิลป์ ธนฯ หายไปไหนทั้งกลุ่ม ไม่มีใครรู้จักโรงเรียนที่วุ่นบ้างเลยหรือ” (จุลศักดิ์ อมรเวช , บทสัมภาษณ์ , สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับ 51 วันที่ 18 – 24 พฤษภาคม 2540 :13)

“คนชมภาพยนตร์ดูแล้วก็บอกว่าแดงเป็นคนดี ส่วนนี้ก็ตรงความจริง แต่คนอื่นล่ะ คนดู ๆ แล้วกลายเป็นเห็นเป็นคนเกเร เราจึงบอกว่ามันผิดไปมาก เช่นแหลมสิงห์ ในภาพยนตร์ก็ไม่ได้บอกว่าเป็นพัสดิเรื่อนจำ เป็นคนดีคนหนึ่ง จริงๆ แหลมสิงห์นี่เป็นคนดีนะ เขาก็ไม่ได้มาบอกอย่างนั้น” (วัลภา ณ สงขลา , สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2545)

(1.3) ความคิดเห็นในมุมมองที่สะท้อนจากลักษณะเฉพาะกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นว่า การนำเสนอเรื่องราวความเป็นจริงที่เป็นประวัติบุคคล ควรมีการบอกกล่าวหรือขออนุญาตผู้เป็นเจ้าของเรื่องหรือผู้ที่เกี่ยวข้องก่อน เพราะการสร้าง “ความเป็นจริง” ที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงอาจสร้างความเสียหายหรือความเสื่อมเสียให้แก่บุคคลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้

“เราทำธุรกิจ เานำเรื่องคนอื่นไปทำ นำเรื่องราวประวัติของคนมากมายมาถ่ายทอดโดยไม่ได้ขออนุญาตใครเลย เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ทำไมไม่ชอก่อน ควรทำให้เป็นเรื่องเป็นราว ทำหนังสือขอมมา แล้วถ้าเราอนุมัติไป มันก็ไม่เป็นปัญหา” (วัลภา ณ สงขลา , สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2545)

“พวกเราเป็นคนที่กลับใจ พวกเราเป็นแค่วัยรุ่นในยุคนั้น และก็ไม่ใช่เป็นคนเลวร้ายอะไร อย่างที่เห็นในภาพยนตร์นั้นเลย พวกเราไม่ใช่พวกอันธพาล คนดูดูแล้วคงเข้าใจว่าเราเป็นมหาโจรไปแล้ว” (เดชัย กฤษดาวิเศกศักดิ์ , สัมภาษณ์ 27 เมษายน 2545)

(2) การแสดงความคิดเห็นในมุมมองด้านลบของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนวัดมหาบุศย์ (Environment experience) ได้แก่

- (2.1) ความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายของผู้สร้างภาพยนตร์
- (2.2) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอของผู้สร้างภาพยนตร์
- (2.3) ความคิดเห็นในมุมมองที่สะท้อนจากลักษณะเฉพาะกลุ่ม

(2.1) ความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายของผู้สร้างภาพยนตร์

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความคิดเห็นว่า การนำเสนอเรื่องราวของ “แม่นาค” ผ่านภาพยนตร์เรื่อง “นางนาค” นั้น ผู้สร้างภาพยนตร์มุ่งให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องความรักมากเกินไป จนละเลยที่จะนำเสนอความน่ากลัวและความดุร้ายของนางนาค ซึ่งกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารเชื่อว่า เป็นสิ่งสำคัญที่สื่อความหมายของ “แม่นาค” ได้ชัดเจนที่สุด

“เรื่องของย่านาคที่เป็นตำนานเล่าขานกันมากก็คือ ความดูร้ายนี่เอง ดูร้ายได้ยาวนานที่สุด ไม่ยอมใครทั้งนั้น ต่อให้มีวิชาเก่งกล้าขนาดไหน สาเหตุใหญ่ก็มาจากความรักที่มีต่อสามี แต่หนึ่งเขามีการเสริมแต่งไป บางอันก็ตัดออก เรื่องนี้ที่ทรายเล่นมันเลยกลายเป็นเรื่อง ความรักหวาน ๆ ไปเฉย ๆ” (เพ็ญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

(2.2) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอของผู้สร้างภาพยนตร์

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความเห็นว่า ผู้สร้างภาพยนตร์นำเสนอ “ภาพตัวแทน” (representation) ในภาพยนตร์เรื่อง นางนาก ในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับ “ความเป็นจริง” ที่ตนเคยรับรู้มาอย่างต่อเนื่องในพื้นที่วัดมหาบุศย์ ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงภาพของนางนากจากผู้หญิงผอมยาว ห่มสไบ เป็นหญิงไทยโบราณผอมสั้น คาดผ้าแถบ และกินหมากพันคำ การใช้บรรยากาศสร้างความน่ากลัวให้กับภาพยนตร์แทนที่จะสร้างความน่ากลัวและความดูร้ายให้กับตัวละครนางนาก หรือการละเลยที่จะสอดแทรกฉากตลกขบขันเพื่อสร้างสีสันให้กับภาพยนตร์

“พูดถึงทรงผม หนึ่งที่เขาเล่นเป็นผอมสั้น มันดูไม่ใช่ ต้องเป็นผอมยาว เพราะหนึ่งที่เขาสร้างกันมากก็เห็นเป็นย่านาคผอมยาวมาตลอด” (ยายเดือน , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“ตามประวัติย่านาคเขามาเนี่ย ย่านาคน่าจะเป็นคนปลายอยุธยา เพราะว่าปู่มากเขาเป็นทหารสมัยอยุธยา ย่านาคก็ต้องเป็นคนสมัยอยุธยา นี่คือที่ผมได้คุยกับเจ้าอาวาสองค์ก่อนนะ ผมว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น แล้วที่เขาสร้างคือเป็นคนจนทำนา อันนั้นก็ไม่ต้องประวัติของเขามาเนี่ย ย่านาคเป็นลูกสาวพวกพระยา พวกที่เขาทำงานหลวงนะ...หนึ่งใหม่นี้ผมขอตำหนิหน่อยที่มีตัวเหี้ยมากินศพอะไรนี่ มันไม่มีแบบนั้นหรอก ดูแล้วมันไม่ราบรื่น หนึ่งสมัยเก่าอย่างของเสน่ห์เขาทำได้น่ากลัวกว่า อย่างตอนที่ย่านาคตาย เขาจะต้องมีการสวด ก็จะมีเขาย่านาคใส่โลง นอนอยู่บนศาลา ที่นี้ต้องย่านาคก็จะใหญ่ ๆ ขึ้นมา คนที่เฝ้าอยู่เขากำลังเล่นหมากรูกกันอยู่ พอเห็นก็จะวิ่งหนีแตกกระเจิงกัน อันนี้ที่เขาสร้างของเก่ามันเป็นแบบนี้ ก็ดูสนุก คือหนึ่งผีมันต้องมีทั้งความน่ากลัวและต้องมีความตลกปนกันด้วย อย่างที่เสน่ห์เขาสร้าง” (ลุงชาญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

(2.3) ความคิดเห็นในมุมมองที่สะท้อนจากลักษณะเฉพาะกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความคิดเห็นว่า การนำเสนอ “ความเป็นจริง” ควรให้ความสำคัญกับพื้นที่อันเป็นที่มาของตำนาน โดยเห็นว่า การถ่ายทำของภาพยนตร์เรื่อง นางนาค ผู้สร้างภาพยนตร์ไม่ได้ใช้สถานที่ถ่ายทำที่วัดมหาบุศย์ และไม่ได้จัดพิธีบวงสรวงต่อรูปปั้นแม่น้ำคพระโขงที่อยู่ในศาลแม่น้ำคพระโขง ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง แม่นาคพระโขงทุกคน

“ที่ศาลนี้ เขาจะเอาหนังเรื่องย่านาคมาฉายที่ศาลอยู่บ่อยๆ ก่อนฉายจะต้องเซ่นไหว้ บวงสรวง มีแตรวงประโคนหน้าโรง ประโคนไปแล้วก็หายไป ถ้าไม่เซ่นไหว้ก่อน บางทีฉายไปจอใหม่ จอล้มบ้าง” (ลุงชาญ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“เรื่องแม่น้ำคอันที่มีลิลาวดีเล่นเป็นแม่นาค ตัวลิลาวดีเขาก็เคยมาไหว้ที่ศาลย่านาค ตอนที่เขาทำพิธีเซ่นไหว้แม่นาค ก็ปรากฏว่ามีไฟออกมาจากตาของแม่นาคด้วย เลยทำให้เชื่อว่าอันนั้นนะที่สร้างแล้วเหมือนจริง” (พระครูสุนทรพัฒนพินิต , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

“ความเขี้ยนของย่านาคเคยมีนะ สมัยที่ดาราหนัง ชื่อ อัมพิกา ดาราวรรณ เขาเป็นนางงามนครนายก มาเล่นเป็นแม่นาค เขามาถ่ายกันที่ศาลนี้แหละ ตอนที่เขาลงนอนในโลง ปรากฏว่าเขาจะลุกขึ้น ก็ลุกไม่ได้ เพราะว่าเขาไม่ได้ทำพิธีบวงสรวงย่านาคก่อน คนอื่นเวลามาถ่ายเขาก็จะทำพิธีบวงสรวงกันก่อนทุกคน” (ป้าวรรณ , สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2545)

(3) การแสดงความคิดเห็นในมุมมองที่ยอมรับของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่เป็นนักประวัติศาสตร์ (Factual experience) ได้แก่

- (3.1) ความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายของผู้สร้างภาพยนตร์
- (3.2) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอของผู้สร้างภาพยนตร์
- (3.3) ความคิดเห็นในมุมมองที่สะท้อนจากลักษณะเฉพาะกลุ่ม

(3.1) ความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายของผู้สร้างภาพยนตร์

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความเห็นว่า การนำเสนอเรื่องราวของ “ชาวบ้านบางระจัน” ผ่านสื่อภาพยนตร์นั้น ผู้สร้างภาพยนตร์มุ่งนำเสนอในด้านความบันเทิงเป็นหลักมากกว่า จะประกอบสร้างเพื่อความถูกต้องหรือเพื่อสร้างความเชื่อถือให้แก่ผู้ชม โดยเห็นว่าเรื่องราวในภาพยนตร์เป็นเพียงการนำเสนอ “ความเป็นจริง” เฉพาะมุมมองของผู้สร้างภาพยนตร์เท่านั้น นอกจากนี้ยังเห็นว่า การนำเสนอเรื่องราวความเป็นจริงของประวัติศาสตร์แม้ว่าจะไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ แต่อย่างน้อยก็เป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจเกิดการค้นคว้าหรือศึกษาเพิ่มเติมได้ อีกทั้งยังเป็นการให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในทางอ้อมแก่ประชาชนทั่วไปในวงกว้างด้วย

“เราไม่คิดว่าการเขียนประวัติศาสตร์แบบนี้จะเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เพราะเราไม่ได้คาดหวังในภาพยนตร์ว่าต้องสร้างออกมาให้มีความรักชาติ เพราะการเสริมแต่งของภาพยนตร์เราก็เข้าใจว่าเป็นวิธีการของภาพยนตร์ที่จะทำให้เรื่องราวมีความบันเทิง”

(รศ. สุภัทรา น. วรณพิน , สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2545)

“ความรู้สึกของเงาเอง มันก็ดีนะ คิดว่าในฐานะที่หนังก็เป็นตัวแทนอันหนึ่งของสังคมที่บันทึกว่า ณ สังคมตรงนั้นนะ คนสมัยนี้เขารับรู้หรือเขามองบางระจันอย่างไร”

(ผศ. ชลดา โกพัฒตา , สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2545)

“มันก็ดีเหมือนกันนะ ถ้ามองในแง่ให้นักเรียนนักศึกษา เขาดูแล้วก็อาจจะคิดว่าส่วนนี้มันจริงมัย เขาอาจจะมาวิพากษ์วิจารณ์ ก็จะเป็นการกระตุ้น เพราะว่าประวัติศาสตร์ถูกทอดทิ้งมานาน ก็จะเป็นการกระตุ้นว่าเขาไปดูแล้วแทนที่จะเฉยผ่านไป แต่ในฐานะที่เป็นนักเรียนนักศึกษาเขาก็อาจจะไปค้นหว่ามันจริงมัย หรืออาจจะไปถามอาจารย์ว่าจะไปหาหนังสืออะไร ไปค้นคว้าอะไรเพิ่มเติม ก็เป็นการกระตุ้นได้อีกทางหนึ่ง คือก็ยังดีกว่าไม่มีหนังประเภทนี้เลย ถึงแม้ว่ามันจะบิดเบือนไปก็ไม่เป็นสาระ อย่างสารคดีที่เคยสร้างมาจะไม่ค่อยมีใครดูเลย มันก็ไม่มีประโยชน์ แต่หนังสามารถแพร่หลายไปได้ในวงกว้าง คือแทนที่จะอยู่ในวงสนใจแค่นี้ แต่นี่ชาวบ้านธรรมดาเขาก็ดูได้” (รศ. พวงเพชร สุรัตนกวีกุล , สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2545)

(3.2) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการนำเสนอของผู้สร้างภาพยนตร์

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความเห็นว่า การนำเสนอ “ภาพตัวแทนของชาวบ้านบางระจัน” ผ่านสื่อภาพยนตร์ แม้ว่าจะไม่สามารถจำลองภาพให้เหมือนกับความเป็นจริงได้ แต่การสร้างภาพเหมือนจริงด้วยรูปลักษณะของตัวละคร ความเป็นมนุษย์ธรรมดา และการสร้างบรรยากาศในภาพยนตร์ให้สอดคล้องกับภาพอดีต ก็สามารถจะโน้มน้าวให้เกิดความคล้อยตามไปกับเรื่องราวของชาวบ้านบางระจันได้เช่นกัน

“เรามองว่าสภาพสังคมมันน่าจะเป็นแบบนี้ได้ เพราะถึงแม้ว่าในเรื่องนั้นไม่ได้ให้รายละเอียดมาก ซึ่งจากหลักฐานจากวรรณกรรมมันก็มีการพูดถึงลักษณะของการออกรบว่า จะต้องมีการประเจียดอย่างนั้นอยู่ ก็คิดว่ามันน่าจะร่วมสมัยกันได้ หรือว่าในสมัยโบราณมันก็น่าจะมีลักษณะแบบนี้ อย่างน้อยอย่างนี้มันมีจริง... แต่ถ้าโน้มน้าวก็คือโน้มน้าวได้ตามบุคลิกลักษณะที่เขาต้องการจะสื่อ เพราะพวกนี้คือชาวบ้านที่มีความสามารถในการรบ เพราะฉะนั้นมันก็จะถ่ายทอดลักษณะของคนที่กำลังรบ คนที่มีความรู้มีความชำนาญในด้านของการรบ เน้นที่ชีวิตของคนบางระจัน ความหวาดกลัวที่เจอกับสงคราม หนังสือนี้มันมาอยู่ในเรื่องที่ว่า ชีวิตของมนุษย์ มันมีทั้งดีและไม่ดี เพราะฉะนั้นของพวกนี้ก็เหมือนกัน คือมีทั้งดีและไม่ดี” (ผศ. ชลดา โกพิตตะตา, สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2545)

(3.3) ความคิดเห็นในมุมมองที่สะท้อนจากลักษณะเฉพาะกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารแสดงความเห็นว่า การนำเสนอ “ความเป็นจริงของประวัติศาสตร์” ผ่านสื่อ นั้น เป็นการแต่งเติม “ความเป็นจริง” เพื่อวัตถุประสงค์ของผู้สร้างภาพยนตร์เองซึ่งไม่สามารถอ้างถึงความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องได้ เพราะไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใด ๆ เช่น พงศาวดาร ก็ตาม ต่างก็ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสามารถจำลองภาพอดีตขึ้นมาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

“คือเวลาเราดูหนังเราไม่ดูว่ามันจริงหรือไม่จริง เพราะมันรู้อยู่แล้วว่าไม่มีหลักฐานมากพอที่จะสร้างภาพในอดีตขึ้นมาได้อย่างสมบูรณ์ เราไม่เคยไปดูว่า เสื้อผ้าสมัยก่อนมันต้องใส่ผ้าแบบนี้ เพราะว่าพอถึงที่สุดแล้ว ก็รู้ว่าไม่มีหลักฐานพอที่จะสร้างเรื่องนั้นขึ้นมาได้อย่างสมบูรณ์ ไม่เคยเชื่อว่าหนังจะสามารถจำลองภาพอดีตขึ้นมาได้อย่างสมบูรณ์ หรือแม้แต่งานเขียนพงศาวดารฉบับต่าง ๆ ก็ไม่เชื่อว่าจะสามารถจำลองภาพหรือบันทึกภาพนั้นได้อย่างสมบูรณ์ทั้งหมด หนังก็เช่นกัน ก็เป็นการสร้างจากมุมมองของคนสร้าง แล้วเขารวบ

รวมข้อมูลที่เขาสามารถจะหาได้ ผสานกับจินตนาการและความคิดของคนแต่ละสมัยด้วย
สร้างในสมัย ร.5 แน่แน่นอนว่าไม่เหมือนสมัย ร.6 , ร.7 และปัจจุบัน เพราะฉะนั้นเราไม่เคย
มองว่ามันจะมีเหตุการณ์ที่สมบูรณ์ ไม่ได้บอกว่าไม่มีเหตุการณ์นั้นจริง แต่ไม่มีอะไรที่
จะบันทึกหรือสร้างภาพเหตุการณ์ที่สมบูรณ์ขึ้นมาได้” (ผศ. ชลดา โกพิ์ตมตา , สัมภาษณ์
15 พฤษภาคม 2545)